

El paper dels **presos** en el conflicte basc

El rebuig del Congrés espanyol al nou projecte d'Estatut basc i la convocatòria d'eleccions en aquesta comunitat marquen un moment de canvis polítics. Però els moviments entre els diversos actors polítics del conflicte basc van més enllà del ressò que arriba a la llum pública. En un procés com aquest, el pes dels presos bascos és un element que pot determinar l'èxit o el fracàs de les propostes de pacificació.

La política de dispersió, termòmetre

per al procés de pau

Les reflexions del col·lectiu de presos, dins d'ETA tenen molt de pes. Tradicionalment aquesta organització armada sempre ha donat molta importància als seus militants empresonats. De manera que la política penitenciària de l'estat, fins ara entesa com una via més de lluita antiterrorista, serà determinant en les possibilitats d'èxit d'un procés de pau.

En l'imaginari de l'independentisme basc, els presos d'ETA i els seus familiars tenen un pes molt important i, en qualsevol festivitat o data assenyalada, les fotos dels reclusos i l'exigència del retorn i de l'amnistia sempre estan presents. A tots els pobles del País Basc hi ha pancartes penjades dels balcons amb el lema "*Euskal presoak, Euskal Herrira*" ("Presos bascos, a Euskal Herria"), una reivindicació molt popular entre la societat basca, no sols entre els sectors de l'esquerra abertzale.

El col·lectiu dels presos d'ETA el formen més de 700 persones i, en un país tant petit com el País Basc, que 700 famílies pateixin els problemes derivats de la dispersió situa aquesta qüestió sempre en l'agenda política quan es parla de posar fi al conflicte basc.

En contra del que es pugui pensar, els reclusos d'ETA no passen el temps tancats de braços plegats. Segueixen de prop l'evolució de la situació política i no s'han resignat mai a ser simples espectadors a l'espera que algú, des de fora de la presó, els porti una solució als seus problemes.

Aquest col·lectiu, malgrat l'estratègia penitenciària del Govern espanyol, analitza, debat i fa aportacions per desbloquejar l'actual panorama.

La mateixa ETA dóna una gran importància als presos i bona mostra del gran pes que els atorga és el fet que a l'any 1999, en plena treva, designés tres reclusos com a interlocutors per parlar

amb l'executiu central. llavors presidit per José María Aznar, del Partit Popular.

A més, entre els presos hi ha un gran nombre d'antics dirigents i també d'exmilitants d'ETA amb una experiència dilatada, i l'organització armada no pot prescindir-ne.

Per tot aquest conjunt de raons, els reclusos representen un paper actiu i, en ocasions, deixen sentir la seva veu i es posicionen sobre fets concrets.

I l'últim cop que l'anomenat Col·lectiu de Presos Polítics Bascos ha parlat ho ha fet per prestar el seu suport a la proposta de pau de Batasuna: "El nostre col·lectiu aposta per una solució basada en la justícia i en la democràcia basca, perquè lluitem per una solució basada en el reconeixement del dret d'autodeterminació per a tot Euskal Herria [i, per aquest motiu], veiem de bon grat l'oferta renovada presentada per l'esquerra abertzale al velòdrom d'Anoeta, de Sant Sebastià, el passat 14 de novembre."

El col·lectiu, a través d'aquest comunicat unitari, també destaca: "Mentre no siguin desactivades totes les polítiques penitenciàries que ens situen, tant a nosaltres com als nostres familiars, enmig de la diana, la resolució del conflicte no tindrà cap camí." I afegeix: "Mentre es mantingui la política de dispersió no es podrà obrir la porta a la solució. Posant fi a aquesta política penitenciària, la repatriació a Euskal Herria dels presos i el reconeixement del nostre estatus polític serà una premissa immillorable per al

El trasllat policial d'un detingut presumptament vinculat a ETA. A la presó, militants de pes recomanaven a la direcció d'ETA "la lluita institucional i la lluita de masses". "La nostra estratègia politicomilitar ha estat superada per la repressió de l'enemic contra nosaltres", reconeixien.

moment en què es posi en marxa qual-sevol procés."

Els presos, doncs, aposten per convertir-se en agents actius davant un futur procés de pau. Els reclusos bascos tenen les comunicacions intervingudes.

Les autoritats penitenciàries els graven les converses, no tenen permès utilitzar l'euskera i també els han prohibit matricular-se a la Universitat Pública Basca. Sovint, el Ministeri de l'Interior espanyol aprofita cartes de presos crítics amb ETA per filtrar-les a la premsa amb l'objectiu de provocar esquerdes i divisions en aquest col·lectiu.

Producte d'una filtració, en aquest cas no del Ministeri de l'Interior, sinó atribuïda per sectors independentistes al partit abertzale Aralar, contrari a ETA, vam saber que sis dirigents històrics de l'organització armada proposaven a la direcció l'abandó de la violència i una aposta per la via política. Des de la pre-

El paper dels presos a Irlanda va ser fonamental per impulsar els acords de pau. Els reclusos d'ETA volen aplicar el mateix model al cas basc

só, militants de pes com Francisco Múgica Garmendia, Pedrito de Andoain o Iñaki Arakama Mendia recomanaven a la direcció d'ETA "la lluita institucional

i la lluita de masses" després d'arribar a la conclusió que "la lluita armada que hem desenvolupat avui dia ja no serveix" perquè "la nostra estratègia politicomilitar ha estat superada per la repressió de l'enemic contra nosaltres".

Totes aquestes reflexions formen part del conjunt d'aportacions que els diferents sectors de l'esquerra abertzale, presos inclosos, van fer durant l'estiu passat al debat obert sobre la nova estratègia. Debat que va desembocar en la nova oferta política de la il·legalitzada Batasuna a favor d'un procés de pau titulada "Orain herria, orain bakea" ("Ara el poble, ara la pau").

L'exemple irlandès, sempre present. Una de les principals repercussions que ha tingut el procés de pau a Irlanda del Nord, malgrat els entrebancs que pateix, és que les presons s'han buidat de militants de l'IRA i dels grups pa-

Al 1995, el Parlament basc va sol·licitar al Govern espanyol la fi de la dispersió. El 1998, el Congrés espanyol va demanar, també per unanimitat, a l'executiu central que "flexibilitzi la política penitenciària i que es desenvolupi progressivament en funció dels avenços que vagi experimentant el procés de pau".

ramilitars unionistes. Tots han sortit al carrer sense haver complert les penes per les quals van ser condemnats.

El paper dels presos en aquesta colònia britànica va ser fonamental per impulsar els acords del "Divendres Sant", i els reclusos d'ETA volen aplicar el mateix model al cas basc. Una de les lliçons que ens deixa el procés irlandès la va apuntar l'experta Breidge Gadd el passat desembre a Barcelona, durant el seminari que sobre política penitenciària i pau es va celebrar al Parlament de Catalunya: "Hauríem tingut un procés de pau molt abans si el Govern britànic hagués tingut la valentia de reconèixer que els presos irlandesos eren presos polítics i no delinqüents ordinaris. Se'ls ha de tractar bé, donar-los oportunitats de formació i de contacte amb les seves famílies. Això té un efecte multiplicador per buscar la pau." Breidge Gadd insistia a dir que els presos van agilitar el procés de pau: "Les presons van ser el caldo de cultiu del canvi. Els presos van utilitzar la seva capacitat per aquest fi, i la influència que tenien en les seves comunitats va produir un 'efecte cascada'."

En el cas basc, però, la dispersió dificulta que els presos d'ETA puguin orga-

nitzar-se per debatre, com a col·lectiu, sobre idees polítiques.

Així doncs, que el Govern espanyol decidís humanitzar la seva política penitenciària serviria, en tot moment, de termòmetre per constatar avenços o retrocessos en cas que es posi en marxa un procés de pau a Euskadi. Ara com ara, el termòmetre no indica res positiu. La dispersió es manté, les cel·les de càstig també, els reclusos malalts tenen problemes per sortir de presó, no s'apliquen els beneficis penitenciaris, com el tercer grau, als qui ja han complert les tres quartes parts de la condemna, ni tampoc poden acollir-se a la redempció de penes a canvi del treball realitzat dins la presó. D'aquesta última qüestió és un exemple recent el cas d'Iñaki de Juana Chaos.

Molts bascos —no sols nacionalistes, sinó també sectors del Partit Socialista d'Euskadi— rebutgen aquest tracte tan dur que l'estat dedica als presos d'ETA. Un rebuig que s'incrementa quan es constata que l'administració té una doble vara de mesura depenent del nom del reclus i de la seva ideologia. La situació de l'exgeneral de la Guàrdia Civil Enrique Rodríguez Galindo, condemnat a 105 anys de presó pel segrest i assas-

sinat de Lasa i Zabala, ara excarcarat per motius de salut, constitueix un bon exemple d'una pràctica que una gran majoria de la societat basca percep com un greuge comparatiu.

El suport social als presos d'ETA.

Les Gestores Pro-amnistia han estat les encarregades des dels temps del franquisme de reivindicar els drets dels reclusos bascos. Aquesta organització va ser declarada il·legal pel jutge de l'Audiència Nacional Baltasar Garzón, en temps dels governs del PP. El relleu el va agafar una nova organització, Askatasuna (Llibertat), també il·legalitzada en territori espanyol, però del tot legal al País Basc francès. Al marge d'Askatasuna, funciona també una altra associació, la dels familiars dels presos bascos, Etxerat ("Cap a casa").

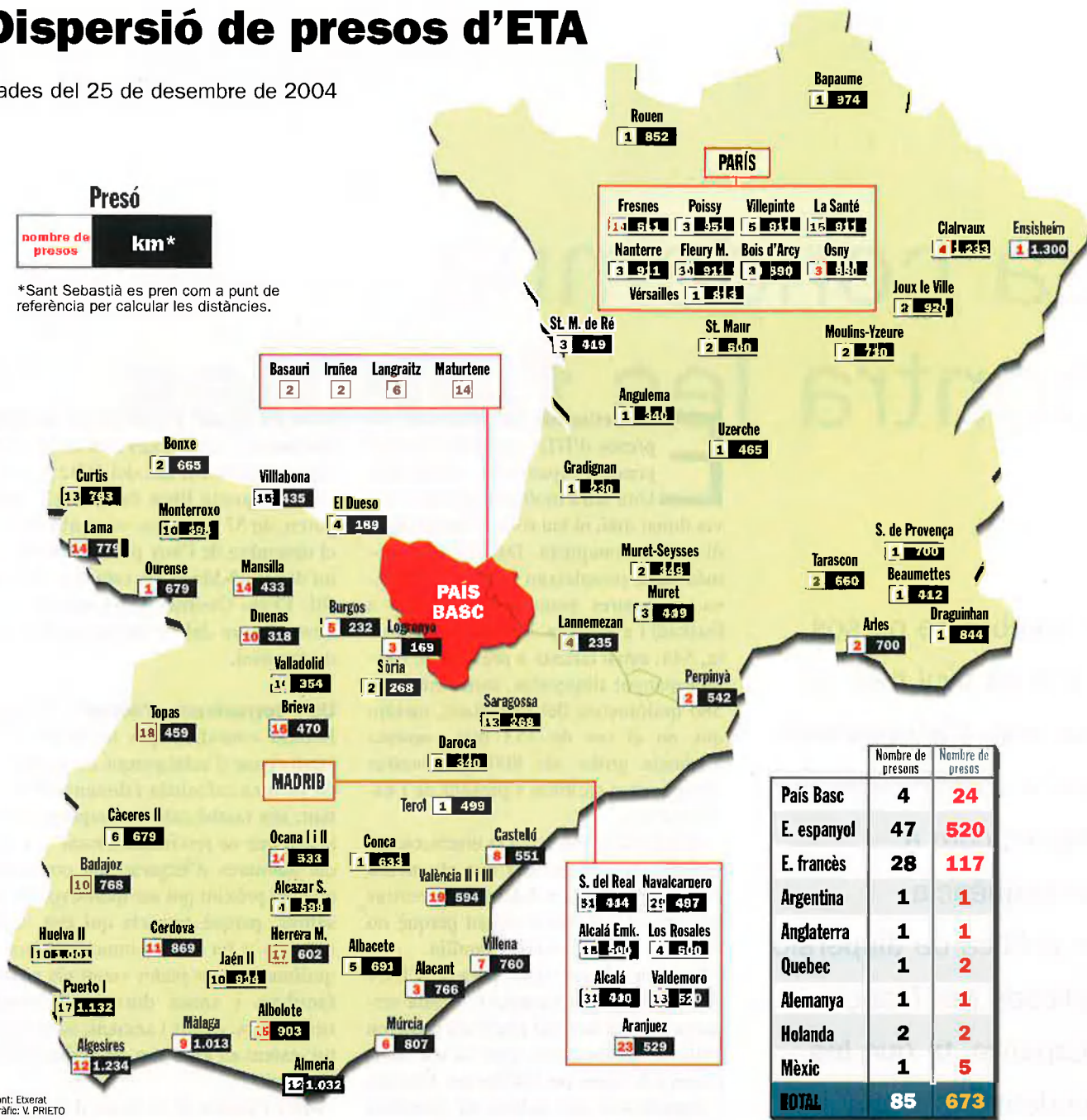
Al 1995, el Parlament basc va sol·licitar al Govern espanyol la fi de la dispersió i, el 1998, el Congrés espanyol va demanar també, per unanimitat, a l'executiu central que "flexibilitzi la política penitenciària que es desenvolupi progressivament en funció dels avenços que vagi experimentant el procés de pau". La cambra baixa es referia llavors

Dispersió de presos d'ETA

Dades del 25 de desembre de 2004

Presó
nombre de presos / km*

*Sant Sebastià es pren com a punt de referència per calcular les distàncies.

Font: Etxerat
Gràfic: V. PRIETO

al procés obert arran de la treva d'ETA declarada aquell mateix any.

El Govern basc, sense competències en presons, també s'ha sumat a les veus que reclamen la fi de la dispersió i un dels màxims exponents ha estat el conseller de Justícia, Joseba Azkarraga: "La dispersió dels presos a milers de quilòmetres de les seves llars, al marge de vulnerar els acords del Parlament Europeu, només provoca crispació, radicalitat en les actuacions i formes de pensar i angoi-

xa als familiars que no necessàriament comparteixen les idees dels presos."

Moguts per aquests mateixos pensaments, cent mil persones es van manifestar pels carrers de Bilbao al gener de 1999 exigint el retorn dels presos bascos a Euskadi. A ningú se li escapa que un procés de pau acabarà fent seure en la mateixa taula, tard o d'hora, el Govern espanyol i ETA per parlar de la desmilitarització del conflicte i dels presos de l'organització.

Tampoc és impensable que, al final, tots els presos bascos surtin al carrer per consolidar aquest futur escenari sense violència, com ha passat a Irlanda del Nord. A Euskadi, però, encara han de passar moltes coses perquè això sigui possible i, aquest any pot ser determinant perquè dins i fora de les presons s'han començat a moure moltes voluntats perquè així sigui.

Daniel Gómez